

Międzynarodowa konferencja naukowa „Tożsamość płciowa i transseksualizm: fakty i kontrowersje. Perspektywa interdyscyplinarna”, zorganizowana przez Katedrę Bioetyki i Etyki Społecznej i Instytut Nauk O Rodzinie WT UO we współpracy ze Stowarzyszeniem Bioetyków Europy Środkowej (BCE) i Europejskim Stowarzyszeniem Teologów (ESCT), Opole, 07.11.2015.

7 listopada 2015 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego odbyła się międzynarodowa konferencja pod tytułem „Tożsamość płciowa i transseksualizm: fakty i kontrowersje. Perspektywa interdyscyplinarna” Organizatorem tego naukowego spotkania były Katedra Bioetyki i Etyki Społecznej i Instytut Nauk o Rodzinie WT UO wraz ze Stowarzyszeniem Bioetyków Europy Środkowej i Europejskim Stowarzyszeniem Teologów. Wykłady wygłosili naukowcy z Polski, Włoch, Malty, Węgier i Austrii. Konferencja zgromadziła ponad 70 uczestników.

Wykłady odbywały się w trzech blokach tematycznych. W pierwszej części głos zabrali przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego. Następnie przedstawiono perspektywę genetyczną i biomedyczną, zaś w trzeciej części zwrócono uwagę na zagadnienia prawne, psychologiczne i pedagogiczne.

Konferencję otworzył ks. prof. Tadeusz Dola, dziekan Wydziału Teologicznego UO, zwracając uwagę, że Uniwersytet jest najlepszym miejscem do podejmowania dyskusji nad tak trudnymi i skomplikowanymi zagadnieniami, jakimi są tożsamość płciowa i transseksualizm. Podkreślił też, że jest to temat niezwykle ważny z punktu widzenia duszpasterstwa. Z kolei prorektor UO prof. dr hab. Wiesława Piątkowska-Stepaniak zaznaczyła, że ogromna odpowiedzialność rzetelnego przedstawiania kwestii tożsamości płciowej spoczywa zarówno na świecie naukowym, jak i na mediach. Następnie głos zabrał organizator konferencji, ks. prof. Piotr Morciniec, kierownik Katedry Bioetyki i Etyki Społecznej UO. Profesor przyznał, że zwłaszcza w naszym obszarze kulturowym

tożsamość płciowa i transseksualizm to tematy budzące wiele kontrowersji, dlatego też konieczne jest poddanie ich pod merytoryczną dyskusję. Pomysł zorganizowania konferencji o tej tematyce zrodził się po tym, jak papież Franciszek spotkał się z hiszpańskim transseksualistą i jego narzeczoną. Hiszpan przyznał, że po tym, jak dokonał korekty płci został odrzucony przez wspólnotę parafialną. Ks. prof. Morciniec pytał: „Jak to możliwe, że takiego odrzucenia dopuszcza się wspólnota, która głosi miłość?”

Pierwszy wykład konferencyjny pt. „Transseksualizm: proces poszukiwania tożsamości między naturą i kulturą” wygłosił prof. Martin Lintner (przewodniczący Europejskiego Towarzystwa Teologii Katolickiej, niemiecki serwita, teolog moralny). Teolog zaakcentował, że tożsamość płciowa jest nam dana, nie jest ona wybierana, dlatego tak ważna jest pomoc osobom transseksualnym, aby mogły zaakceptować to, kim są, czyli swoją tożsamość.

Kolejny referat wygłosił biskup prof. dr Józef Wróbel (etyk, członek Zespołu Ekspertów KEP ds. bioetycznych) z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Biskup prof. wygłosił wykład pt. „Transseksualizm z perspektywy eklezjalnej”, w którym zwrócił uwagę na wiele trudności wynikających ze zmiany płci dla wspólnoty Kościoła, m.in. metrykalna zmiana płci kobiety nie może być podstawą do przyjęcia przez nią święceń kapłańskich, ponieważ nie zmieniła się jej płciowość. Po drugie, niemożliwe jest też wyświęcenie mężczyzny, który metrykalnie deklaruje, że jest kobietą. Mogłoby to spowodować zamieszanie i wiele wątpliwości wśród wiernych. Konkludując, biskup, po budzącym wiele pytań wykładzie, podkreślił, że stanowisko Kościoła nie dopuszcza do święceń osób, które dokonały korekty płci, zarówno w wymiarze metrykalnym, jak i biologicznym. Kościół wyraźnie wskazuje, że nie wolno naruszać integralności fizycznej i psychicznej osoby. Referent zaakcentował jednak możliwość zaangażowania osób transseksualnych we wspólnocie Kościoła, aż po uczestnictwo w życiu sakramentalnym, po spełnieniu odpowiednich warunków.

Ostatni wykład w sesji pierwszej pt. „Przesunięcie paradygmatu w moralności i polityce społecznej w sprawie tożsamości płciowej i transseksualizmu: Perspektywa europejska” wygłosił prof. dr Emmanuel Agius z Malty (dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Maltańskiego, filozof i teolog zaangażowany w prace komisji etycznej UE). Jak sam tytuł wykładu wskazuje, przedstawiał on regulacje prawne Unii Europejskiej, stanowisko Rady Europy i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w stosunku do osób transseksualnych. Naukowiec zaznaczył, że proces polityczny i sądowy przyjęty przez te europejskie instytucje wywierał presję na państwa członkowskie w kierunku zmiany przepisów, m.in. w zakresie uznania związków tej samej płci. Ponadto prof. Agius wskazał, że bezwzględnie koniecznym i dobrym krokiem jest uszanowanie ludzkiej

godności osób homoseksualnych i transpłciowych jako pełnoprawnych członków społeczeństwa. Zaznaczył jednak, że „problem pojawia się, gdy język praw człowieka staje się wyraźnie zawiły, jako ideologiczne narzędzie rozbieżne ze świadomością przynależenia, uznania, wzajemności”. Ochrona godności i szanowanie praw to jedno, ale sprzeciw pojawia się, kiedy promowanie osobistych preferencji i życzeń odbywa się ze szkodą dla instytucji małżeństwa i rodziny. Pierwszy panel i dyskusja moderowane były przez węgierskiego dr. hab. Gusztava Kovacs (BCE) z Pecs, zaś sesję drugą prowadził prodziekan WT UO, dr hab. Dariusz Krok.

Druga sesja konferencji skupiona była wokół zagadnień genetycznych i biomedycznych. Pierwszy referat wygłosiła prof. dr hab. Alina Midro (genetyk kliniczny i diagnosta laboratoryjny ze specjalizacją z laboratoryjnej genetyki medycznej, kierownik Zakładu Genetyki Klinicznej) z Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. Pani profesor w wykładzie pt. „Tożsamość płci od poczęcia – spojrzenie genetyka” wyjaśniła, że płeć zapisana jest w genach i każda komórka ma płeć, w związku z tym już od poczęcia wiadomo, czy urodzi się dziewczynka, czy chłopiec. Ważnym punktem podczas wykładu było wyjaśnienie tzw. seksumu (czyli powiązanych ze sobą procesów, które są specyficzne dla danej płci, a ich celem jest ukształtowanie zróżnicowania płci), a także nowej propozycji koncepcji determinacji i różnicowania płci zaproponowanej przez Arthura Arnolda z Uniwersytetu Kalifornijskiego w Los Angeles. Pani profesor zwróciła też uwagę na znaczenie genu SRY, który nazywany jest „centralnym włącznikiem męskości”

Następnie wykład wygłosił prof. dr hab. Andrzej Paszewski (członek Komitetu Bioetyki Polskiej Akademii Nauk, członek Zespołu ds. Konwencji Bioetycznej Rady Europy, prezes Towarzystwa Naukowego Warszawskiego). Profesor w wykładzie pt. „Przyczyny orientacji homoseksualnej – co wnoszą badania nad bliźniakami jednojajowymi” starał się odpowiedzieć na pytanie, czy homoseksualizm jest uwarunkowany genetycznie, czy kulturowo. Profesor zwrócił uwagę, że geny tylko do pewnego stopnia determinują nasze cechy, a regulacja epigenetyczna może być modyfikowana środowiskowo. Wniosek podsumowujący wykład, a jednocześnie konkludujący badania nad bliźniakami jednojajowymi wskazuje, że czynnik genetyczny pełni stosunkowo mało znaczącą rolę w kształtowaniu się orientacji homoseksualnej.

Jako trzecia w tej części zaprezentowała swój wykład dr Emilia Lichtenberg-Kokoszka (dr n. humanist., adiunkt w zakładzie Pedagogiki Ogólnej Instytutu Nauk Pedagogicznych UO, dyplomowana położna). Temat „Biomedyczne aspekty kształtowania tożsamości płciowej. Znaczenie prenatalnego okresu życia” przypominał, jak kształtuje się płeć, co jest ważne z punktu widzenia

biologii dla niezaburzonego rozwoju płci. Pani Lichtenberg-Kokoszka omówiła dwa okresy w różnicowaniu płci i genetyczne podstawy determinacji płci. Zaznaczyła też, że płeć daje inne możliwości kobietom i mężczyznom. Ważnym wnioskiem było podkreślenie, że o prawidłowo rozwijającą się płęć męską trzeba szczególnie zadbać.

Na koniec wystąpił dr hab. Gusztav Kovacs z Wyższej Szkoły Teologicznej w Pecs na Węgrzech (bioetyk i teolog, adiunkt Katedry Filozofii i Nauk Społecznych). W wykładzie pt. „Jak rozumieć związek między „sex” i „gender”? Perspektywa teologiczna” dr Kovacs rozpoczął od przeanalizowani sytuacji, m.in. albańskich dziewczec Kanun oraz Conchity Wurst i Caitlyn Jenner. W ten sposób nawiązał do różnic międzykulturowych. Przypomniał też okres socjalizmu i jego kształtowanie emancypacji kobiet, a także ruchy feministyczne. Następnie wyjaśnił znaczenia terminów „gender” i „sex” (gender – płeć kulturowa, wywodząca się od terminu gramatycznego, sex – płeć biologiczna). Zauważył, że gender nie jest utrwaloną kategorią płciowości.

Ostatnią, trzecią część moderował dr Wojciech Surmiak (ESCT). Naukowcy podjęli zagadnienia prawne, psychologiczne i pedagogiczne w odniesieniu do tożsamości płciowej i transseksualizmu. Tę sesję rozpoczął mecenas Jerzy Ferenz (Instytut na Rzecz Kultury Prawnej „Ordo Iuris”). Prawnik podjął temat „Operacja zmiany płci. Czyn bezprawny, czy legalny?”. W swoim wystąpieniu zaznaczył, że polskie prawo musi określić, czy chirurgiczna korekta płci jest legalna, czy nie. Jak dotąd w tej kwestii jest luka prawna, generująca wiele nieścisłości i stanowisk w środowisku prawniczym. Mecenas wyjaśnił, że gdyby uznać transseksualizm za chorobę, objawiającą się niespójnością sfery cielesnej i duchowej, której metodą leczenia jest operacja, to zabiegi te można by traktować jako legalne. Mecenas przywołał jednak art. 156 par. 1 Kodeksu karnego, który mówi, że operacja zmiany płci jest ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu. Może tu chodzić o utratę zdolności płodzenia. Prawnik zastanawiał się, co z sytuacją, gdy decydując się na taką operację, osoba wie, że już wcześniej nie miała takiej zdolności. Innym ważnym punktem w debacie prawnej są tzw. znamiona negatywne. Dzięki nim operację korekty płci można by uznać za czyn legalny, jeśli występują jednocześnie dwie przesłanki: zgoda osoby i leczniczy cel. Tutaj jednak pojawia się inna wątpliwość. Uznanie transseksualizmu za stan, który nie jest zaburzeniem ani chorobą (o co starają się środowiska LGBT) spowoduje, że nie będzie można mówić o leczniczym celu korekty płci, a co za tym idzie, taka operacja byłaby czynem zabronionym. Uznanie transseksualizmu za chorobę stawia pytanie o skuteczność operacji jako metody leczenia. Zdaniem mecenas, wszelkie wątpliwości dotyczące leczniczego celu należy rozwiązywać przez normy konstytucyjne. Zasada *in dubio pro libertate* w razie wątpliwości wskazuje wybranie

rozwiązania bardziej podkreślającego wolność jednostki. Zasada *in dubio pro dignitate* w razie wątpliwości proponuje rozstrzygnięcia związane z godnością człowieka. Według prawnika, każda z nich może wskazywać na uznanie legalności operacji korekty płci.

Przedostatni referat pt. „Psychologiczne aspekty funkcjonowania osób transseksualnych w związkach partnerskich” wygłosiła dr Joanna Dzierżanowska-Peszko (dr psychologii, pracownik Wojewódzkiego Specjalistycznego Zespołu Neuropsychiatrycznego im Św. Jadwigi w Opolu, adiunkt w Instytucie Nauk o Rodzinie UO, psycholog klinicysta). Pani doktor zaczęła od zapoznania uczestników konferencji z podstawowymi definicjami: płci, jej rodzajami, transpozycją płci. Następnie wyjaśniła, czym jest tożsamość płciowa i transseksualizm z punktu widzenia psychologii. Psycholog wprowadziła też zagadnienia związane z terapią osób transseksualnych, jej przebiegiem i trudnościami. Odnosząc się do problemów w związkach partnerskich, wskazała przede wszystkim na trudności związane z pełnieniem ról, zachowaniem w domu i poza nim, kłopoty wynikające z ukrywania swojej płci, a związane nawet z robieniem zakupów odzieżowych. Na koniec referentka podkreśliła, że do każdego przypadku należy podchodzić indywidualnie.

Wykład, który był zwieńczeniem konferencji, wygłosił dr Błażej Kmieciak z Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (socjolog prawa, bioetyk, pedagog specjalny). Skupił się on na temacie „Dzieci i zmiana płci – spojrzenie pedagogiczno-prawne”. W swoim wykładzie odniósł się do uchwalonej w połowie lipca 2015 r. przez Sejm ustawy o uzgodnieniu płci, zgodnie z którą zmiany płci mogą obejmować dzieci. W ustawie wskazano, że płeć może zmienić tylko osoba posiadająca „zdolność do czynności prawnych”, czyli pełnoletnia, która nie żyje w związku małżeńskim, ale z kolei art. 15 tejże ustawy wskazuje, że można dokonać zmiany imienia osoby małoletniej, której tożsamość płciowa jest inna od płci wpisanej do aktu urodzenia. Doktor Kmieciak zauważył, że przedstawiciel dziecka, którym jest najczęściej rodzic, posiadający orzeczenie wydane przez psychiatrę lub seksuologa, stwierdzające odmienną tożsamość płciową od płci z aktu urodzenia, również może złożyć taki wniosek. Prelegent zdecydowanie podkreślił, że transseksualizm u dzieci musi być dokładnie przeanalizowany w kontekście zaburzenia psychicznego o bardzo skomplikowanym charakterze. Co więcej, może być mylony z naturalnymi procesami psychoseksualnymi, opisanymi przez psychologię rozwojową i pedagogikę. Na koniec referent stwierdził, że ustawa o uzgodnieniu płci jest przykładem całkowitego bagatelizowania biologii przez polskiego ustawodawcę.

Podsumowując, konferencja dotycząca tożsamości płciowej i transseksualizmu jeszcze bardziej rozbudziła dyskusję i zachęciła do szukania odpowiedzi

na ważne i niełatwe pytania, coraz częściej stawiane w debacie publicznej. Znamienne jest podjęcie rozmowy na Wydziale Teologicznym przez naukowców z różnych dziedzin: prawa, psychologii, teologii, medycyny, genetyki, pedagogiki, socjologii. Pokazuje to jednoznacznie, jak złożony i trudny jest to temat, który powinien być rzetelnie zbadany i omówiony. Na co dzień osoby transseksualne są niejednokrotnie stygmatyzowane, a przyznanie się do takich preferencji budzi wiele agresji i antagonizmów. Podczas konferencji wielokrotnie padały słowa podkreślające godność każdego człowieka, niezależnie od jego tożsamości płciowej, akcentujące zrozumienie i empatię dla człowieka, który postrzegany jest jako „inny”. Takie spotkania, jak na tej konferencji, dają szansę na pogłębienie wiedzy, a co za tym idzie, na lepsze poznanie i zrozumienie, które bez wątpienia daje nadzieję na minimalizowanie trudności w życiu osób transseksualnych, a równocześnie poszerza horyzonty intelektualne całego społeczeństwa.

mgr Paulina Zalewska
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny